

ФІНАНСОВЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО БАНКІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Відповідно до статей 339 – 351 ГК України регламентує банківські операції як фінансове посередництво. Виходячи із змістовного аналізу норм у зазначених статтях, банківські послуги та операції складаються як з окремих угод, так і видів діяльності банків. Фінансове посередництво у законодавстві визначається як діяльність, пов'язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім випадків, передбачених законодавством, і здійснюється банками та іншими фінансово-кредитними організаціями (ч. 3 ст. 333 ГК України). Як відомо, фінансове посередництво включає грошове посередництво і класифікується як вид фінансової діяльності окремо від страхування (ч. 2 ст. 333 ГК України). Таким чином, з урахуванням норм пунктів 1, 2 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”, як ознаки фінансового посередництва в законодавстві виділяються: – спеціальний суб'єкт: банки та інші кредитні установи (які відносяться до фінансових установ); – визначений вид діяльності: фінансове посередництво є видом фінансової діяльності за виключенням страхування; – спеціальна мета: діяльність пов'язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів (з передбаченими виключеннями).

У праві фінансове посередництво визначається як професійна діяльність фінансових установ, яка полягає у залученні тимчасово вільних фінансових ресурсів фізичних і юридичних осіб з метою їх ефективного перерозподілу, який забезпечить одержання прибутку і захист майнових інтересів споживачів фінансових послуг. До фінансових посередників як в правовій, так і економічній літературі частіше за все відносять всіх учасників ринків фінансових послуг: банки, кредитні спілки, лізингові компанії, ломбарди, ІСІ, недержавні пенсійні фонди. Також в деяких джерелах додатково включають страхові, фінансові, інвестиційні, благодійні компанії, довірчі товариства, які

вважаються фінансовими установами, що акумулюють кошти фізичних та юридичних осіб і надають ці кошти позичальникам, хоча останнє є спірним, оскільки деякими установами здійснюється не залучення коштів, а одержання платежів за надання послуг, або взагалі, отримання благодійних внесків.

Цілі правового регулювання фінансового посередництва банків, спрямовані в тому числі на забезпечення збереження довіреними фінансовим посередникам – банками коштів, їх ліквідності, а також забезпечення належного управління накопиченими коштами та доступності фінансових ресурсів для клієнтів банків, в тому числі в періоди фінансових криз.

З урахуванням поглядів науковців-економістів можливо відмітити наступні особливості банків у порівнянні з більшістю фінансових посередників:

- 1) сукупність банківських послуг поєднує максимально як грошове, так і інші види фінансового посередництва, чого не здійснюють окремі фінансові установи;
- 2) при залученні коштів банки встановлюють як правило фіксований відсоток клієнтам і не покладають ризику неотримання прибутку на останніх, що не здійснює більшість фінансових посередників (наприклад, інвестори ІСІ не одержують фіксованих доходів);
- 3) як правило, банки розподіляють свої вкладення по різним портфелям: кредитний, цінних паперів, інвестиційний, чим і зменшують свої ризики, що не відбувається у інших фінансових посередників у зв'язку з їх спеціальною господарською компетенцією;
- 4) діяльність банків поєднується банківською системою і єдиним її регулюванням з боку НБУ, напроти, відсутні системи фінансових посередників на інших ринках фінансових послуг, їх централізоване регулювання (наявність Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг) і зв'язок фінансових установ між собою.

До функцій фінансового посередництва відноситься: – консолідація заощаджень з наступним диверсифікованим їх вкладенням; – підвищення ліквідності фінансових вкладень; – забезпечення рівноваги попиту і пропозиції на фінансові ресурси; – перерозподіл і зниження фінансових ризиків; – специфікація (легалізація) прав власності клієнтів. Всі названі функції банків

закріплені, хоча і не чітко а іноді частково, закріплені у законодавстві: місце банківських операцій в фінансовій системі (статті 339 – 351 ГК України), визначення змісту банківської діяльності в ст. 3 Закону України “Про банки і банківську діяльність” (далі – Закон “Про банки”), обов’язкове поєднання протилежних за рухом капіталів банківських послуг і операцій на підставі банківської ліцензії (ст. 47 Закону “Про банки”).

До особливостей здійснення фінансового посередництва банками можна віднести: 1) поєднання тільки банками діяльності та/або участі на всіх фінансових ринках – грошовий ринок; ринок капіталу; ринок похідних фінансових інструментів, що в правовому регулюванні реалізується на ринках банківських, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та фактично на всіх інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів; 2) здійснення діяльності зі всіма видами фінансових активів – коштами, цінними паперами, борговими зобов’язаннями та правами вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів; 3) здійснення банківської діяльності на всіх територіальних ринках: регіональному, національному, міжнародному; 4) наявність структурованої інституційно сформованої, найбільш стабільної у порівнянні з іншими ринками та законодавчо закріпленої банківської системи; 5) привабливість банківських послуг для інвесторів та клієнтів у порівнянні з іншими ринками фінансових послуг.

З огляду на те, що відповідно до ст. 47 Закону “Про банки” банківські послуги і банківські операції є фінансовими послугами, вони є операціями з фінансовими активами згідно з пунктом 5 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”. Фактично необхідність публічного регулювання при здійсненні державної політики по відношенню до ринків фінансових послуг потребувала об’єднати в одному понятті діяльність, яка будується на переході прав власності на фінансові активи, комісійну, представницьку, що іноді не передбачають руху активів, страхову та іншу діяльність. Але в цьому поєднанні ключовим критерієм стало не фінансове посередництво, а предмет операцій – фінансовий актив. Наведене свідчить про актуальність на сучасному етапі додавання до

підстав публічного регулювання ринків фінансових послуг і безпосередньо ринку банківських послуг ще однієї – необхідність належної реалізації фінансового посередництва як економічної діяльності.

Підсумовуючи можна сформулювати наступні положення. Завданнями для визначення засобів, методів, форм регулювання, які будуть відображати інтереси банків, можливо визначити наступні: – удосконалення організаційно-господарських відносин в банківських групах як організаційно-правових формах об'єднань, інтегрованих в інші ринки фінансових послуг та окремі сегменти товарних ринків, що надасть змогу знизити матеріальні та часові витрати при проведенні операцій на ринку банківських послуг; – забезпечення зниження ризиків в банківській діяльності і одночасне забезпечення здешевлення вартості банківських операцій за рахунок витрат на операції, пов'язані з реєстрацією угод, нерухомості, зменшення мита, що може бути здійснено за рахунок державного публічно-правового регулювання; – забезпечення прозорості та спрощення стягнення і виконавчого провадження по вимогам банків, зменшення витрат на стягнення заборгованості; – встановлення переваг при довгостроковому залученні коштів і відповідному кредитуванні населення або виробничої сфери, як шляхом адміністративного регулювання (наприклад, чітка спеціалізація банків), так і індикативного регулювання.

Глібко Сергій Васильович – к.ю.н., доцент, заступник директора з наукової роботи НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, доцент кафедри господарського права НЮУ ім. Я. Мудрого